

**POZNÁMKY K POUŽÍVÁNÍ JMEN *FISSIDENS MINUTULUS*, *F. LIMBATUS*
A *F. GRACILIFOLIUS* (BRYOPHYTA) PRO ČESKÉ A SLOVENSKÉ
ZÁSTUPCE TOHOTO RODU**

**Comments on the use of the names *Fissidens minutulus*, *F. limbatus* and *F. gracilifolius*
(*Bryophyta*) for Czech and Slovak plants**

Zbyněk H r a d í l e k

Katedra botaniky PŘF UP, tř. Svobody 26, 771 46 Olomouc, Česká republika

Abstract: History and nomenclature of the names *F. minutulus*, *F. gracilifolius* and *F. limbatus* are discussed. The name *F. minutulus* has to be abandoned (nomen rejciendum). The herbarium revision showed that in the territory of the former Czechoslovakia this name has been used for two different species. Most of the plants of the limestone rocks belong to *F. gracilifolius* (= *F. minutulus* auct. eur.); still, *F. limbatus* (= *F. minutulus* Sull.) was also confirmed for both the Czech and Slovak Republics (the Beskydy Mts., the Slovenský Kras Mts.). A determination key for the difficult group involving *F. gracilifolius*, *F. limbatus*, as well as *F. viridulus* is attached.

Při revizi herbářového materiálu r. *Fissidens* se často setkávám s položkami, označenými jménem *Fissidens minutulus*, příp. je epiteton "*minutulus*" použito v různých kombinacích (např. *F. pusillus* var. *minutulus*). Většinou je však toto jméno použito nesprávně.

Jméno *Fissidens minutulus* poprvé použil Sullivant v r.1846 pro *Fissidens*, který nalezl v Ohio v USA. O 10 let později popsal jemu velmi podobný *F. limbatus*. Taxonomickou revizí, kterou provedla na základě studia amerických i evropských herbářových položek v 70. letech Bruggeman-Nannenga (1978), bylo zjištěno, že jde o jediný druh, jehož starší a tudíž platné jméno je *F. minutulus* Sull. a *F. limbatus* Sull. je tedy jeho nejstarší synonymum. Evropskými bryology byly jménem *F. minutulus* označovány drobné rostlinky s úzkými, ostře špičatými lístky, rostoucí na stinných vápencových skalách, které jsou však zcela jiným druhem. Došlo k situaci, kdy byly jedním jménem označovány dva různé druhy. Na toto upozornil Corley (1980) a aby nedocházelo v budoucnu k dalšímu (byť už správným, používáním epiteta "*minutulus*") prohlubování zmatku, navrhuje jméno *F. minutulus* jako nomen rejciendum. Platným jménem druhu by tedy bylo jeho nejstarší synonymum - *F. limbatus* Sull. Toto jméno se i objevilo v jeho seznamu evropských mechů (Corley et al. 1981) a odtud je převzal Pospíšil (1988) pouhým převedením všech údajů o druhu *F. minutulus* na *F. limbatus*. Rostlinky z vápencových skal (dříve u nás označované jako *F. minutulus* Sull. nebo *F. minutulus* var. *tenuifolius*) byly nazvány novým jménem - *F. gracilifolius* Brugg.-Nann. et Nyh. in Nyh. 1986.

Z uvedenoého je zřejmé, že téměř všem našim položkám označených jménem *F. minutulus* a sebraných na vápencových skalách patří tedy jméno *F. gracilifolius* Brugg.-Nann. et Nyh. Při revizi herbářových položek byl posléze druh *F. limbatus* Sull. (= dříve *F. minutulus* Sull.) přece jen potvrzen i pro území České republiky (Beskydy) a Slovenské republiky (Slovenský kras), rozhodně však nebude příliš rozšířen.

Druh *F. limbatus* Sull. je známý v Evropě z Velké Británie a států západní a jižní Evropy, dále roste ve státech sev. Afriky a Přední Asie až po Írán a v zemích Arabského poloostrova. Nejvíce je podobný druhům *F. viridulus* a *F. gracilifolius*. Pro jejich rozlišení je připojen klíč:

- 1 Buňky ve středu dorzální čepele lístků (3-)4 - 8(-10) μ m velké, mamillnaté *Fissidens limbatus*
- Buňky ve středu dorzální čepele lístků 6 - 15 μ m velké, hladké 2
- 2 Poměr délky ku šířce lístků větší než 7, vápencové skály *F. gracilifolius*
- Poměr délky ku šířce lístků menší než 7, na hlíně *F. viridulus*

Z klíče vyplývá, že hlavním rozlišovacím znakem je velikost buněk. U evropských rostlin bohužel není někdy zřetelná jejich mamillnatost. Rovněž je větší rozptýl ve

velikosti buněk. U amerických rostlin z klasické lokality jsou buňky co do velikosti vyrovnanější, a tím pádem řazeny v jakýchsi více či méně zřetelných řadách (Grout 1936). Toto u evropských položek není patrné.

Co tedy plyne z výše uvedeného:

1. Nepoužívat již nadále jména *Fissidens minutulus*.
2. Naučit se rozlišovat druh *Fissidens limbatus* od jemu podobných druhů.
3. Zjistit rozšíření druhu *Fissidens limbatus* v České a Slovenské republice.

Literatura

- Bruggeman-Nannenga M.A. (1978): Notes on *Fissidens* I and II. - Proc. K. Ned. Akad. Wet., ser.C., 81(4): 387-402.
- Corley M.F.V. (1980): The *Fissidens viridulus* complex in the British Isles and Europe. - J. Bryol. 11: 191-208.
- Corley M.F.V. et al. (1981): Mosses of Europe and the Azores: an annotated list of species, with synonyms from the recent literature. - J. Bryol. 11: 609-689.
- Grout A.J. (1936): Moss Flora of North America. Vol.1. - Newfane, Vermont.
- Pospíšil V. (1988): Die Laubmoose Mährens, ihr Häufigkeits- und Gefährdungsgrad. - Acta Mus. Moraviae, sci nat., 73: 123-148.

MECH *SCLEROPODIUM ORNELLANUM* (BRACHYTHECIACEAE) NA SLOVENSKU The moss *Scleropodium ornellanum* (Brachytheciaceae) in Slovakia

Zdeněk Pilous

Komenského 433, 543 71 Hostinné, Česká republika

Abstract: The arctic-alpine moss species *Scleropodium purum* is recorded by the author from the Belianske Tatry Mts. (Tristarská dolina valley, calcareous rocks, ca 1900 m a.s.l.) in the Slovak Republic. Previously recorded occurrence of this species in Slovakia (Žmuda 1915) is erroneous (cf. Kuc 1956).

Chalubinski (1886) ve svém obsáhlém přehledu tatranských mechů publikoval mimo jiné též zajímavý nález druhu *Scleropodium touretii* (Brid.) L.Koch (pod jménem *S. illecebrum*) z polské strany Tater. Později pak rovněž tento druh uvedl Žmuda (1915) od Alabastrové jaskyně v Belianských Tatrách. Oba zmíněné údaje byly z fytogeografického hlediska velmi překvapivé, neboť jde o výrazně oceanicko-submediteránní druh mechu, jehož výskyt lze v Tatrách jen sotva očekávat. Bohužel, Chalubinského doklad se nedochoval a Žmudův doklad mi nebyl dostupný. Velmi bedlivě jsem proto ohledal alespoň okolí Alabastrové jaskyně, avšak s negativním výsledkem. Nalezl jsem jen drobné formy druhů *Rhynchostegium murale* a *Cirriphyllum cirrosum*, které se druhu *S. touretii* jen velmi vzdáleně podobaly (cf. Pilous 1956). Kuc (1957) se tomuto problému nedlouho poté také věnoval a na Chalubinským uváděné lokalitě "Magórsa Zakopańska (Kopa Magóry)" našel pouze jiný druh rodu *Scleropodium* - totiž *S. ornellanum* (Mol.) Lor. Svůj nález Chalubinský s největší pravděpodobností mylně určil; lze to však jednoduše vysvětlit. Používal totiž při určování v té době prakticky jedinou dostupnou evropskou bryofloru Schimper (1876), kam však nebyl nedlouho před vydáním popsán druh *S. ornellanum* vůbec zařazen. Kuc (l.c.) revidoval i Žmudův doklad z Belianských Tater a zjistil, že v dokladové položce jsou pouze rostlinky z rodu *Cratoneuron*. Nalezl však druh *S. ornellanum* i v těsné blízkosti polsko-slovenských hranic - na polské straně Tater pod vrcholem Rysů ve výšce 2200 m n.m.

V roce 1955 jsem sbíral na vápencích v Tristarské dolině v Belianských Tatrách v nadmořské výšce asi 1900 m mech, který jsem až dodatečně určil jako *S. ornellanum*.